

Ірина АВТУШЕНКО

докторка історичних наук, професорка
Національний транспортний університет
(Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3987-4034>

Електронна пошта: irena_avtushenko@ukr.net

Олександр АВТУШЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0910-7552>

Електронна пошта: avtushenko_a@ukr.net

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ (1991–2024 рр.)

У статті комплексно проаналізовано проблему забезпечення житлом військовослужбовців Збройних Сил України в історичній ретроспективі з 1991 р. до сьогодення. Встановлено, що незважаючи на законодавче закріплення права на отримання житла, механізми його реалізації виявилися неефективними, а державні програми – систематично недофінансованими. Особливу увагу зосереджено на періоді 2014–2024 рр., коли проблема загострилася через збільшення чисельності особового складу Збройних Сил України та зменшення коштів на придбання житла через повномасштабну війну. Встановлено, що відсутність єдиної державної житлової стратегії до 2014 року призвело до збільшення черги на отримання житла, соціальної напруги серед військових, зниження престижу служби, що негативно вплинуло на бойову спроможність армії. Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України обсяги державного фінансування житлового будівництва істотно скоротилися. Доведено, що накопичувальна система, що могла б стати ефективною альтернативою, досі не запроваджена.

Ключові слова: фінансування будівництва, грошова компенсація, квартирний облік, житлове забезпечення, Збройні Сили України, військовослужбовці.

Постановка проблеми. Актуальність обраної теми визначається тим, що в умовах російсько-української війни, коли мільйони людей залишилися без житла, питання забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей набуло ще більшої гостроти. Забезпечення житлом військовослужбовців Збройних Сил України (далі – ЗС України) коштом держави має фундаментальне значення для національної безпеки, соціальної стабільності та мотивації до військової служби. Аналіз механізмів забезпечення житлом військових з 1991 по 2024 рр. дає можливість виявити як досягнення, так і значні недоліки державної політики, законодавства й практичної реалізації відповідних програм. Це обумовлює необхідність наукового дослідження для удосконалення право-

вої бази, фінансово-економічних моделей та організаційних підходів до вирішення житлових потреб військовослужбовців та членів їх сімей в умовах воєнного часу.

Отже, актуальність теми визначається не лише глибоким соціальним значенням проблеми, а й необхідністю розроблення нових ефективних механізмів, здатних адекватно реагувати на сучасні виклики та забезпечити належний рівень соціальних гарантій тим, хто захищає державу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі проблема забезпечення житлом військовослужбовців ЗС України та членів їх сімей ще недостатньо вивчена у вітчизняній науковій літературі. Незважаючи на значущість соціального захисту військовослужбовців, системні,

аналітичні дослідження цієї проблеми у комплексному правовому, соціально-економічному та управлінському вимірі залишаються фрагментарними.

Існуючі публікації здебільшого розглядають окремі аспекти житлового забезпечення з позицій житлового права або історичного розвитку правового регулювання. Так, житлово-правові аспекти забезпечення житлом громадян, зокрема військовослужбовців, висвітлювали такі дослідники, як Н. Кузнецова, котра розглядала загальні засади житлового права на етапах становлення незалежності України (Кузнецова, Н. 1991), І. Чубар та В. Подрушняк, які досліджували правові основи соціального забезпечення (Чубар, І. & Подрушняк, В. 2012). М. Шишлюк вбачав проблему житлового забезпечення військовослужбовців «у нестачі необхідного фонду державних та службових квартир, у невідповідних реальним потребам темпах будівництва та придбання житла, у відсутності практичних механізмів реалізації встановлених законодавством України інших форм житлового забезпечення військовослужбовців» (Шишлюк, М. 2011, с. 240).

Деякі роботи присвячені історичному аналізу житлового забезпечення військових у період формування ЗС України. Зокрема, І. Автушенко здійснила комплексне дослідження механізмів фінансування та розподілу житла для військовослужбовців і членів їх сімей у 1991–1996 рр. (Автушенко, І. 2014), а також у другій частині дослідження проаналізувала джерела фінансування і практичні механізми розподілу житла в період 1996–2011 років (Автушенко, І. 2015). Значну увагу процесам будівництва та придбання житла для військовослужбовців приділяв С. Чімишенко, досліджуючи організаційні та практичні аспекти реалізації житлових програм (Чімишенко, С. 2012; 2013).

Утім, майже відсутні сучасні наукові праці, що системно досліджують житлове забезпечення військовослужбовців ЗС України та членів їх сімей, а саме у контексті викликів російсько-української війни (2014–2024 рр.), включно з оцінкою ефективності чинних механізмів, законодавчих ініціатив та практичних моделей. Нестача комплексних досліджень у цьому напрямі підкреслює необхідність подальшого наукового осмислення теми, що зумовило обрану тему дослідження.

Метою статті є наукове узагальнення та комплексний аналіз механізмів забезпечення житлом військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей у 1991–2024 роках.

Виклад основного матеріалу. У першій половині 1990-х рр. забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей здійснювалося в умовах, коли ще працював потужний будівельний комплекс Міністерства оборони України і діяли закони та нормативні акти колишнього СРСР.

У ст. 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 р. зазначено: «Військовослужбовці забезпечуються жилими приміщеннями державою. Військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби) та членам їх сімей, які проживають разом з ними, надається жила приміщення... До одержання постійного жилого приміщення військовослужбовцям надаються службові жилі приміщення. У разі відсутності такого житла військова частина зобов'язана тимчасово орендувати житло для забезпечення ним військовослужбовця та його сім'ї або за бажанням військовослужбовця виплачувати грошову компенсацію за піднайом (найом) ним жилого приміщення на умовах, встановлених Кабінетом Міністрів України» (Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей. 1992). Отже, законодавством прописано, що обов'язком держави є забезпечення військовослужбовців житлом.

У червні 2009 р. зазначену статтю доповнили словами «або за їх бажанням грошовою компенсацією за належне їм для отримання жила приміщення». Отже, військовослужбовці, за бажанням, отримали право на грошову компенсацію вартості житла, замість самого житла, яке їм гарантувала держава. Але Кабміном не було визначено порядок надання військовослужбовцям грошової компенсації.

Станом на 1 січня 1992 р. на квартирному обліку ЗС України перебувало близько 60 тис. сімей військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби у запас або відставку. У 1992 р. становище ускладнилося фінансовими труднощами, різким (у 15–30 разів) зростанням цін на будівельні, пально-мастильні та інші матеріали. Якщо раніше 1 млн крб вистачало приблизно на 70-квартирний будинок, то у 1992 р. ледве на закладення фундаменту (Вертушков, М. 1992, с. 1). Крім того, відтермінування отримання житла було пов'язано з передислокацією на територію України військових частин із країн Східної Європи.

Одним із джерел для вирішення житлової проблеми були кошти Комерційного центру Міністерства оборони України, призначені винятково-

во на купівлю житла для військовослужбовців. За перше півріччя 1992 р. на будівництво було виділено 48,2 млн крб. Географія розподілення цих коштів була широкою: Луганськ, Біла Церква, Івано-Франківськ, Переяслав-Хмельницький, Бердянськ тощо.

Міністр оборони України прийняв рішення про передачу іноземної валюти, у тому числі 2 млн 250 тис. доларів на закупівлю 300 квартир у Києві, 0,3 млн доларів на придбання 50 квартир у Чернівцях та 0,245 млн доларів на купівлю 40 квартир у Полтаві для військовослужбовців (Рудковський, Д. 1992, с. 1–2).

На думку М. Шишлюка, низка правових норм радянського періоду щодо житлового забезпечення громадян, що не втратили чинності у незалежній Україні, були нереальними, закладені в них положення не забезпечували повноту регулювання проблеми. Наприклад, повністю не працювала ст. 45 Правил обліку громадян, які потребували поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР, що встановлювала тримісячний строк надання приміщення генералам, адміралам, офіцерам і тим, хто перебував на військовій службі не менше двадцяти календарних років (Шишлюк, М. 2011, с. 241).

Відповідно до п. 8 ст. 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» у редакції від 20 грудня 1991 р., військовослужбовці, які не мали жилого приміщення для постійного проживання, мали право на одержання кредитів на індивідуальне та кооперативне житлове будівництво або придбання індивідуального жилого будинку на строк до 20 років із погашенням за рахунок коштів військових формувань: для тих, хто прослужив більше 15 років, – 50 %, понад 20 років – 75 %, понад 25 років – 100 % наданої установами банків позики (Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей. 1992).

У довідці-довіді Міністру оборони України генерал-полковнику К. Морозову від 30 березня 1993 р. зазначалося: «...банківське кредитування на індивідуальне житлове будівництво надавалося у розмірі 75 % кошторисної вартості будівництва, але не більше 1 млн крб терміном до 25 років, на придбання у громадян індивідуальних житлових будинків з надвірними будівлями у розмірі оціночної вартості з урахуванням зносу, але не більше 0,8 млн крб терміном до 25 років. По зазначеним кредитам стягувалася плата у розмірі 40 % річних. Але при середній вартості індивідуального житлового будинку 6–8 млн крб

та при встановлених умовах кредитування можливість будівництва індивідуального житла для військовослужбовців не могла бути реалізована. Пропонувалося звернутися до Кабінету Міністрів України із проханням розробити порядок кредитування індивідуального житлового будівництва для військовослужбовців без плати за користування кредитом і виходячи з реальної вартості житла»¹. Через дефіцит Державного бюджету Міністерство економіки та Міністерство фінансів України відхилили клопотання щодо можливості компенсувати банкам проценти за користування кредитом військовослужбовцями².

У межах програми ліквідації ядерних озброєнь у 1996 р. було збудовано 261 котедж для офіцерів і прапорщиків з'єднання, що розташовувалося у м. Первомайське Миколаївської області, що налічували 300 квартир, 15 % з яких – двокімнатні та чотирикімнатні, 70 % – трикімнатні. У кожному котеджі була велика кухня та всі зручності. Крім цього, на кожному сім'ю було виділено по 8 соток землі (Тищук, Є. 1997, с. 5).

Загалом з 1992 по 1998 р. було побудовано та отримано 47 тис. квартир. Однак, незважаючи на це, проблема забезпечення військовослужбовців житлом залишалася невирішеною (Засідання Громадської ради при Міністерстві оборони України. 2014).

У зв'язку з обмеженим фінансуванням будівництва житла з Державного бюджету, Головне управління розквартирування військ та капітального будівництва ЗС України вишукувало нетрадиційні позабюджетні джерела фінансування. Додаткове фінансування будівництва житла у 1997–2002 рр. здійснювалося коштом інвестицій підприємств – платників податку з прибутку. Так, відповідно до п. 3 ст. 22 Закону України від 22 травня 1997 р. «Про оподаткування прибутку підприємств», встановлювалось, що у період з 1 липня 1997 р. до 1 січня 2002 р. податок на прибуток у розмірі 1,5 % від суми нарахованого податку на прибуток зараховувався на спеціальний рахунок бюджетів територіальних громад для фінансування житлового будівництва для військовослужбовців (Про оподаткування прибутку підприємств. 1997). Але норму Закону про оподаткування прибутку підприємств з 1 січня

¹ Галузевий державний архів Міністерства оборони України. Ф. 3697. Оп. 34920. Спр. 29 (Довідка-довідка Міністру оборони України генерал-полковнику К. Морозову від 30 березня 1993 року). Арк. 95.

² Там само. Арк. 171.

2003 р. було скасовано, що ускладнило процес будівництва житла для військовослужбовців.

Для вирішення житлової проблеми у 1999 р. була прийнята Комплексна програма забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей (Про Комплексну програму забезпечення житлом військовослужбовців... 1999). Програма спрямовувалася на запровадження дієвих механізмів та заходів для швидкого та ефективного будівництва житла для військовослужбовців, реконструкцію та капітальний ремонт житлового фонду, що перебував на балансі міністерств, інших органів виконавчої влади, які мали військові формування. Це планувалося здійснити залученням як традиційних, так і нетрадиційних джерел фінансування: бюджетних, позабюджетних коштів, інвестицій, кредитів тощо.

Незважаючи на наявність програми, попередні підходи до вирішення житлової проблеми не лише не призвели до бажаного результату, а ще більше загострили її через відкладені борги та розширення соціальної бази невдоволених. Будівництво (придбання) житла з 1996 р. здійснювалось у незначних обсягах. Основним джерелом виконання Комплексної програми були кошти державного бюджету. Комплексна програма була недостатньо відпрацьована. Передбачені програмою джерела фінансування, такі як пільгове та іпотечне кредитування, кошти інноваційного фонду, страхових резервів, від продажу металобрухту та іншого майна, не залучалися через відсутність у 1999–2003 рр. відповідної нормативно-правової бази (Автушенко, І. 2015, с. 112).

У 2003 р. у Державному бюджеті України були безпосередньо передбачені кошти на будівництво та придбання житла для військовослужбовців ЗС України у сумі 284 млн 968 тис. грн, із яких 274 млн 968 тис. грн – із загального фонду Державного бюджету. Це дало можливість побудувати та придбати 4 671 квартиру для військовослужбовців (Скрипник, С., Сапіга, Р. & Задерієнко, С. 2011).

За Комплексною програмою забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей мали отримати протягом 2003–2004 рр. 14 035 квартир, фактично одержали 12 784. Водночас, квартирна черга в Міноборони за цей період зменшувалася на 1 % у рік (Кожну третю гривню правоохоронці використали... 2005).

Коштом усіх джерел фінансування за Комплексною програмою у 1999–2005 рр. побудовано і придбано 30,2 тис. квартир для ЗС України, що дало можливість виконати заходи Комплексної

програми майже на 90 %. Показник фінансування Комплексної програми у зазначений період у цілому становив 4,2 млрд грн, або 101 % загального обсягу асигнувань порівняно з передбаченими програмою. Внаслідок подорожчання вартості будівництва фактично було отримано житла менше, ніж заплановано (Про стан забезпечення житлом та іншими гарантіями соціального захисту військовослужбовців... 2006).

За отримані кошти з урахуванням обсягів незавершеного житлового будівництва у 2005 р. військовослужбовцям ЗС України та членам їх сімей передано для заселення 5 667 квартир, що вдвічі більше, ніж у 2004 р. (тоді було всього 2 811 квартир), а виділено на 19 млн грн більше, що свідчило про зловживання при будівництві і розподілі житла (Про стан забезпечення житлом та іншими гарантіями соціального захисту військовослужбовців... 2006).

Це був найкращий показник за останні роки. Крім того, було отримано 335 квартир за рахунок програми Головного квартирно-експлуатаційного управління, 535 квартир – коштом програми Національного координаційного центру. У цілому, в 2005 р. військовослужбовцям було передано для заселення 6 537 квартир (Скрипник, С., Сапіга, Р. & Задерієнко, С. 2011).

Для забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей Міністерство оборони за безцінь передавало у власність бізнесу будівлі, споруди та престижні земельні ділянки. Так, у 2004 р. Міністерство оборони України виміняло у двох фірм 393 квартири у Харкові за свої 25 гектарів землі й нерухомість у Печерському районі Києва. Після передачі земель виявилось, що квартири уже продані й військовослужбовці їх не отримали (Про стан забезпечення житлом та іншими гарантіями соціального захисту військовослужбовців... 2006).

24 червня 2004 р. були внесені зміни до ст. 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», за якими взяти кредит на придбання житла могли тільки військовослужбовці, які мали вислугу на військовій службі 20 років і більше. Кредит надавався тільки один раз протягом усього часу проходження військової служби.

Для забезпечення виконання в повному обсязі робіт із будівництва житла для військовослужбовців ЗС України у 2005 р. був створений Консорціум «Військово-будівельна індустрія», у який увійшли будівельні організації Міністерства оборони України та інших міністерств та приватних

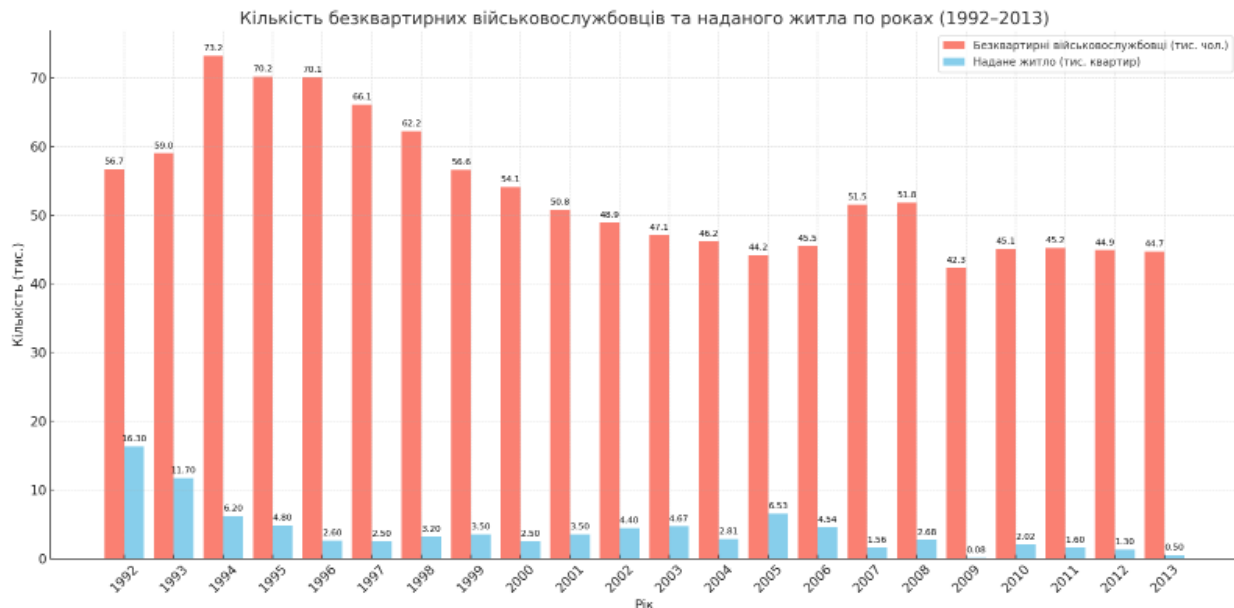

Рис. 1. Кількість безквартирних військовослужбовців та наданого житла по роках (1992–2013 рр.)

установ. У 2005 р. вони збудували 53 % від загальної кількості житлових будинків, а у 2006 р. – 62 % (Ісаєнко, Д. 2007, с. 15).

У 2006 р. Міністерство оборони України запропонувало розробити Державну програму зі створення накопичувальної системи забезпечення військовослужбовців житлом. За цією програмою планувалося відкрити індивідуальні рахунки кожному військовослужбовцю, на які зараховуватимуться кошти міністерства та, за бажанням, особисті внески військовослужбовців. При вислuzі 20 календарних років військовослужбовець мав би можливість придбати власне житло у будь-якому регіоні України, що відповідало б соціальним нормам. У разі продовження служби кошти на рахунку військовослужбовця накопичувалися й надалі, що дозволило б йому придбати житло більшої площі. Проте ця Державна програма так і не була втілена у життя.

На будівництво та придбання житла у 2006 р. Державним бюджетом України передбачалися видатки на суму 1 271,8 млн гривень. Із урахуванням обсягу асигнувань планувалося побудувати та придбати для військовослужбовців ЗС України 7 050 квартир. Однак у Розписі держбюджетних асигнувань загального фонду на 2006 рік не враховувалася навіть мінімальна потреба фінансування будівництва житла у першому півріччі, а переважна більшість надходжень планувалося на останні місяці року. Зважаючи на це та враховуючи реальне фінансування, вийшли на показник 4 515 квартир.

На початок 2007 р. було отримано 4 550 квартир, у тому числі за власним планом Мінобо-

рони було збудовано 48 житлових будинків на 2 153 квартири (47,3 % від загальної кількості) та 808 квартир отримано за рахунок спільної забудови, що забезпечило виконання та перевиконання плану. На будівництво та придбання житла було отримано менше половини коштів від річного ліміту асигнувань, з яких 48,2 % – лише у четвертому кварталі (Ісаєнко, Д. 2007, с. 15). Така негативна тенденція зберігалася, що не дало можливості освоїти виділені кошти до кінця року.

Державні замовники, згідно з Комплексною програмою, передбачали створення фонду службового житла для військовослужбовців та членів їх сімей, що створювало би умови для більш ефективного виконання ними службових обов'язків. Станом на 1 січня 2006 р. загальний обсяг існуючого службового фонду по усіх відповідних центральних органах виконавчої влади становив 14 116 квартир, а на 1 січня 2010 р. – 18 316 квартир (Комплексна програма забезпечення житлом військовослужбовців... 2010).

Загальна картина по кількості безквартирних військовослужбовців та кількості отриманого житла у довоєнний період представлена на рис. 1³.

При отриманні службового жилого приміщення військовослужбовці та члени їх сімей не знімалися з обліку осіб, які мали право на отримання постійного житла. Також існувала можливість забезпечення військовослужбовців житлом за окремим рішенням Міністра оборони України (Про

³ Джерело: складено автором на основі аналітичних звітів Міністерства оборони України та щорічника «Біла книга».

затвердження Інструкції про організацію забезпечення військовослужбовців... 2012).

Водночас, за ініціативою Міністерства оборони України у 2013 р. були реалізовані нові механізми забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей:

- будівництво житла на землях міністерства за рахунок залучення небюджетних коштів. Для цього було підготовлено і ухвалено Урядом Перелік земельних ділянок військових містечок;
- визначено граничну вартість придбання житла для військовослужбовців з урахуванням Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання державної підтримки для будівництва (придбання) доступного житла (передбачалось, що вартість 1 м² загальної площі на умовах пайової участі та на вторинному ринку має бути найнижчою серед запропонованих учасниками конкурсу і не перевищувати граничної вартості 1 м² загальної площі житла) (Біла книга – 2013. 2014, с. 37).

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 450 було затверджено Порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям ЗС України за піднайом (найом) ними житлових приміщень. Відповідно до п. 2 цього Порядку грошова компенсація військовослужбовцям виплачувалася щомісяця у розмірі, що не перевищував:

- у м. Києві – двох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня календарного року;
- у мм. Сімферополі, Севастополі та обласних центрах – півтора розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня календарного року;
- в інших населених пунктах – одного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого на 1 січня календарного року.

При цьому військовослужбовцям за наявності в них трьох і більше членів сім'ї зазначені розміри грошової компенсації збільшувалися в 1,5 рази (Про розмір і порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям Збройних Сил... 2013).

Забезпечення військовослужбовців житлом в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, що визначають механізми надання грошової компенсації за належне їм для отримання жиле приміщення. Зокрема, Постановою Кабіне-

ту Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 728 було затверджено Порядок визначення розміру і надання військовослужбовцям та членам їх сімей грошової компенсації за належне їм для отримання жиле приміщення. Встановлювався механізм надання компенсації через житлові комісії військових частин, органів, підрозділів, загонів, військових навчальних закладів, установ, а у разі їх розформування – через територіальні центри комплектування та соціальної підтримки та квартирно-експлуатаційні установи.

Наказом Міністерства оборони України від 31 липня 2018 р. № 380, що визначав порядок виключення службових житлових приміщень із числа службових для забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, а також механізм виплати грошової компенсації за належне їм для отримання житлове приміщення та Постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2023 р. № 266, що регулювала питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав, а також членів їх сімей, встановлювався механізм подання інформації про потребу в наданні грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для цих осіб, а також розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату такої компенсації.

Ці нормативно-правові акти створили правову основу для забезпечення військовослужбовців житлом через надання грошової компенсації, що сприяло поліпшенню їх житлових умов.

На початок 2014 р. на квартирному обліку для отримання житла перебувало 44,4 тис. осіб, у тому числі 28,9 тис. осіб – для забезпечення постійним житлом та 15,5 тис. осіб – для забезпечення службовим житлом.

Наприкінці 2014 р. кількість військовослужбовців, які потребували поліпшення житлових умов, становила близько 41,9 тис. сімей військовослужбовців, у тому числі у списках першочергового забезпечення житлом перебувало 8,3 тис. сімей військовослужбовців (19,8 %), позачергового забезпечення житлом – 10,7 тис. осіб (25,5 %) (Біла книга – 2013. 2014, с. 53). Отже, тільки безквартирних військовослужбовців, які перебували на квартирному обліку у пільгових списках, було 22,9 тис. осіб (45,3 %) (Біла книга – 2013. 2014, с. 53).

Загальне фінансування Міністерства оборони на будівництво (придбання) житла для військо-

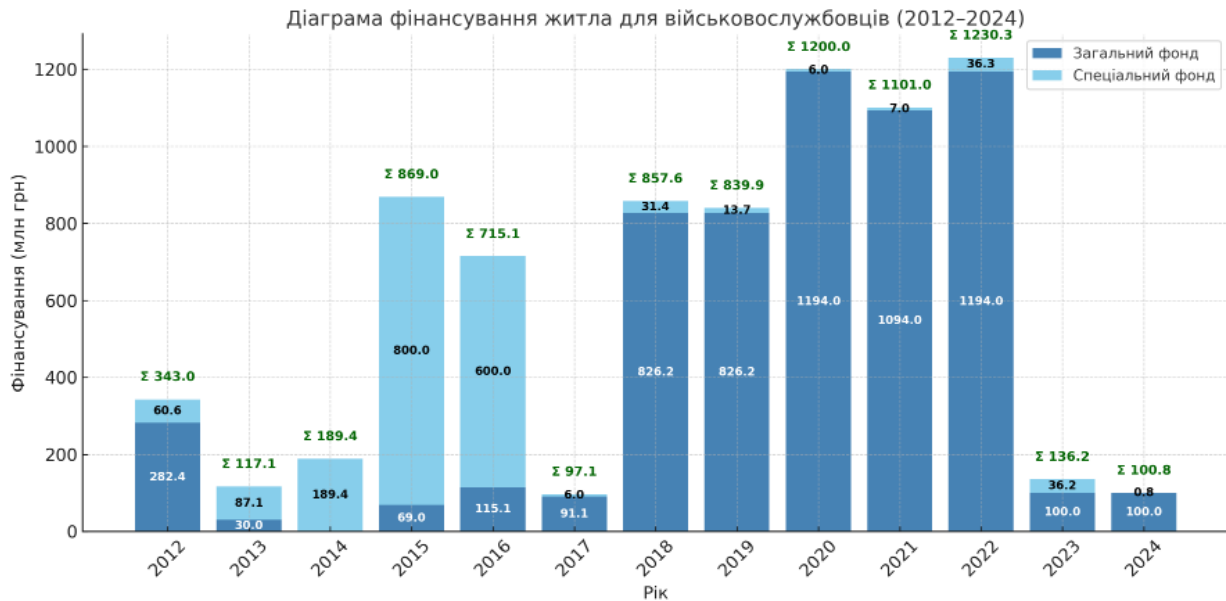

Рис. 2. Фінансування житла для військовослужбовців (2012–2024 рр.)

вслужбовців та членів їх сімей з 2012 по 2024 рр. представлено на рис. 2⁴.

На діаграмі простежується тенденція нестабільного фінансування у 2012–2016 роках. У 2012 р. домінував загальний фонд, з 2013 р. – спеціальний, у 2014 р. загальний фонд зник зовсім, у 2015–2016 рр. відбулося різке зростання спеціального фонду (до 800 млн грн у 2015 р.), після чого – поступове зниження, а починаючи з 2017 р. – зростання загального фонду і зменшення спеціального, що сприяло можливості придбання житла для безквартирних військовослужбовців.

Така тенденція існувала до повномасштабного вторгнення росії на територію України. На жаль, повномасштабна війна не дала можливості підтримувати фінансування будівництва та отримання житла військовослужбовцями на належному рівні, і у 2023 та 2024 рр. фінансування на будівництво та придбання житла для військовослужбовців значно зменшилося.

Для підрозділів Військово-Морських Сил та Повітряних Сил, виведених із АР Крим та м. Севастополь, було підготовлено фонди 32 військових містечок, розміщених у Миколаївському, Кіровоградському, Одеському, Очаківському, Херсонському, Дніпропетровському, Мелітопольському, Житомирському, Сумському, Полтавському, Васильківському та Броварському гарнізонах (Біла книга – 2013. 2014, Біла книга – 2014. 2015, с. 54.).

⁴ Джерело: складено автором на основі Державних бюджетів України та щорічника «Біла книга».

Упродовж 1991–2014 рр. в Україні була відсутня єдина державна стратегія вирішення житлових проблем військовослужбовців та членів їх сімей. Рішучі та кардинальні заходи з боку держави підмінялися дозованими фінансовими видатками, що призвело до критичного накопичення житлових та інших труднощів. Це створило соціальну напругу у військовому середовищі, спричинило зниження престижу військової служби, що позначилося на боездатності ЗС України.

Міністерство оборони створювало фонд службового житла для розміщення військовослужбовців військової служби за контрактом. У період 2014–2018 рр. для зазначеної категорії військовослужбовців було відновлено вісім казарм та побудовано 19 на 3 475 ліжко-місць: 2014 р. – 173 ліжко-місця (Біла книга – 2013. 2014, с. 54); 2015 р. – 96 ліжко-місць (Біла книга – 2014. 2015, с. 54); 2016 р. – дві казарми на 310 ліжко-місць (Біла книга – 2016. 2017, с. 77); 2017 р. – 110 ліжко-місць (Біла книга – 2017. 2018, с. 109–110); 2018 р. – 2 786 ліжко-місць (Біла книга – 2018. 2019, с. 122).

Упродовж 2015 р. Міністерство оборони України з різних джерел отримало 1 331 квартиру, у тому числі:

- придбано 527 квартир на вторинному ринку та на умовах пайової участі;
- частково профінансовано 497 квартир, що надійшли для розподілу у гарнізонах ЗС України у першому кварталі 2016 р.;
- виплачено грошову компенсацію за належне для отримання жиле приміщення 231 сім'ї;
- отримано як благодійну допомогу 38 квартир;

Рис. 3. Кількість безквартирних військовослужбовців та кількість збудованих/придбаних квартир (2014–2023 рр.)

- введено в експлуатацію 22 квартири власного будівництва;
- отримано за інвестиційними договорами 16 квартир (Біла книга – 2015. 2016, с. 64).

За період 2014–2017 рр. було забезпечено житлом 142 сім'ї загиблих військовослужбовців та учасників АТО (Біла книга – 2017. 2018, с. 109). На 2018 рік за період проведення АТО (ООС) з фондів Міністерства оборони України отримали житло 1 889 учасників, у тому числі 92 військовослужбовці, які отримали поранення (Біла книга – 2017. 2018, с. 121).

Через відсутність житла та вкрай низьку вірогідність його отримання у найближчі роки, військовослужбовці відчували психологічну напругу у своїх сім'ях, тривогу та невпевненість у завтрашньому дні, мали відчуття певної «другосортності» та сприймали власний вибір військової професії життєвою помилкою. Основні норми чинного законодавства України щодо житлового забезпечення військовослужбовців, внаслідок глибокої кризи державного житлового будівництва, не працювали, що призвело до загострення житлової проблеми.

Упродовж 2017–2018 рр. на програму забезпечення житлом військовослужбовців із державного бюджету виділили 1 млрд 247 млн грн на будівництво власного житла, реконструкцію будівель, придбання житла та грошову компенсацію. Збудовано було один будинок на 70 квартир у Кропивницькому та реконструйовано одну будівлю на чотири квартири.

Член рахункової палати України Ігор Яремчук зазначав, що Міністерство оборони України планувало будувати власне житло натомість закупувало уже готові квартири через те, що грошей не передбачалося у необхідній кількості і вони не використовувалися згідно з планом (Рощина, В. 2018).

Керівник головного квартирно-експлуатаційного управління ЗС України Ю. Липко зауважував, що причиною повільного будівництва були складнощі в освоєнні коштів, оскільки потрібно було спеціальне рішення Кабінету Міністрів України для використання грошей. У 2018 р. такі положення були скасовані. Міністерство оборони України стало розпорядником грошей, і достатньо було наказу Міністра, щоб почати використовувати кошти.

У 2019 р. було витрачено 377 млн грн на закупівлю 366 квартир у регіонах України (Ворончук, В. & Воронков, С. 2020). Загальна кількість безквартирних військовослужбовців та кількість збудованих (придбаних) квартир представлено на рис. 3.⁵

За даними житлових комісій та квартирно-експлуатаційних органів, станом на 1 січня 2024 р. на квартирному обліку в ЗС України перебувало близько 42 тис. сімей, з них 26,2 тис. сімей набули права на забезпечення за рахунок Міністерства оборони України житлом для постійного проживання, у тому числі 11,2 тис. осіб,

⁵ Джерело: складено автором на основі аналітичних звітів Міністерства оборони України та щорічника «Біла книга».

звільнених з військової служби у запас або відставку. Кількість сімей військовослужбовців, які перебували на квартирному обліку та мали право на забезпечення службовим житлом, становило 15,8 тис. (Про схвалення Концепції забезпечення житлом військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей 2024).

Висновки. Результати дослідження свідчать, що у 1990–2000-х рр. в Україні відбувалося постійне скорочення фінансування будівництва житла для ЗС України що супроводжувалося корупцією, зловживаннями, неефективним використанням ресурсів і неспроможністю реалізувати затверджені програми. Комплексна програма забезпечення житлом військовослужбовців (1999–2005 рр.) частково вирішувала проблему, проте, виконана була лише на 90 %, а отриманого житла було менше запланованого через інфляцію та зростання вартості будівництва.

Аналіз поточного стану функціонування системи житлового забезпечення військовослужбов-

ців та членів їх сімей свідчить про істотну невідповідність існуючих підходів реальним потребам і умовам, в яких перебуває сектор оборони. Відсутність єдиної державної житлової стратегії до 2014 р. призвела до критичного збільшення черги, соціальної напруги серед військових, зниження престижу служби, що, у свою чергу, негативно вплинуло на бойову спроможність армії.

Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України обсяги державного фінансування житлового будівництва істотно скоротилися, що зумовлено необхідністю першочергового спрямування бюджетних ресурсів на потреби національної безпеки та оборони. Максимальні обсяги фінансування програм житлового забезпечення фіксувалися у період 2018–2022 років. Із 2023 р. спостерігалось різке зменшення асигнувань із загального та спеціального фондів, що свідчить про перерозподіл фінансових ресурсів у межах оборонного бюджету у зв'язку з російсько-українською війною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Автушенко, І. (2014). Вирішення проблеми забезпечення житлом військовослужбовців України (1991–1996 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. Вип. 2, Ч. 3, с. 101–104.

Автушенко, І. (2015). Забезпечення житлом військовослужбовців України та членів їх сімей (1996–2011 рр.). *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 45, с. 110–116.

Біла книга – 2013. Збройні Сили України. (2014). К. : МОУ, 74 с.

Біла книга – 2014. Збройні Сили України. (2015). К. : МОУ, 85 с.

Біла книга – 2015. Збройні Сили України. (2016). К. : МОУ, 105 с.

Біла книга – 2016. Збройні Сили України. (2017). К. : МОУ, 111 с.

Біла книга – 2017. Збройні Сили України. (2018). К. : МОУ, 111 с.

Біла книга – 2018. Збройні Сили України. (2019). К. : МОУ, 170 с.

Вертушков, М. (1992). В военном совете КВО. *Народная армия*. № 41 (94), с. 1.

Ворончук, В. & Воронков, С. (2020). 377 млн гривень витрачено торік на придбання житла для військовослужбовців. URL: <https://tinyurl.com/34pcfx9w> [дата зверн.: 11.12.2025].

Рішення Громадської ради при Міністерстві оборони України від 24 червня 2014 №1. (2014). URL: <https://tinyurl.com/2bdaxe92> [дата зверн.: 10.12.2025].

Ісаєнко, Д. (2007). Без належного фінансування можна будувати лише «повітряні замки»: інтерв'ю з директором Департаменту будівництва Міністерства оборони України Д. Ісаєнком. *Військо України*. № 2, с. 14–16.

Кожну третю гривню правоохоронці використали з порушенням бюджетного законодавства. (2005). URL: <https://tinyurl.com/3vekrwtp> [дата звернення: 17.12.2025].

Про Комплексну програму забезпечення житлом військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, посадових осіб митної служби, Міністерства внутрішніх справ та членів їх сімей : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 р. № 1191. (2010). *Офіційний вісник України*. № 48. Ст. 2362.

Кузнецова, Н. (1991). *Правове регулювання житлового будівництва*. К. : Т-во «Знання» України, 32 с.

Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2246-VIII. (2017). *Офіційний вісник України*. № 2. Ст. 48.

Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23 листопада 2018 р. № 2629-VIII р. (2018). *Відомості Верховної Ради України*. № 50. Ст. 400.

Про Державний бюджет України на 2020 рік : Закон України від 14 листопада 2019 р. № 294-ІХ. (2019). *Відомості Верховної Ради України*. № 5. Ст. 31.

Про Державний бюджет України на 2021 рік : Закон України від 15 грудня 2020 р. № 1082-ІХ. (2020). *Відомості Верховної Ради України*. № 16. Ст. 144.

Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 2 грудня 2021 р. № 1928-ІХ. (2021). *Відомості Верховної Ради України*. № 3. Ст. 12.

Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 3 листопада 2022 р. № 2710-ІХ. (2022). *Офіційний вісник України*. № 94. Ст. 5847.

Про Державний бюджет України на 2024 р.: Закон України від 9 листопада 2023 р. № 3460-ІХ. (2023). *Відомості Верховної Ради України*. №№ 97–100. Ст. 393.

Про затвердження Інструкції про організацію забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей жилими приміщеннями : наказ Міністра оборони України від 30 листопада 2011 р. № 737. (2012). *Офіційний вісник України*. № 8. Ст. 56.

Про Комплексну програму забезпечення житлом військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, Державної кримінально-виконавчої служби, службових осіб митних органів та членів їх сімей : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 1999 р. № 2166. (1999). *Офіційний вісник України*. № 48. Ст. 2362.

Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» : Закон України від 22 травня 1997 р. № 283. (1997). *Відомості Верховної Ради України*. № 27. Ст. 181.

Про розмір і порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям Збройних Сил, Національної гвардії, Служби безпеки, розвідувальних органів, Державної прикордонної служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Державної спеціальної служби транспорту, Управління державної охорони та військовослужбовцям, відрядженим до Міністерства освіти і науки, Державного космічного агентства, за піднайом (найом) ними жилих приміщень : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 450. (2013). *Офіційний вісник України*. № 50. Ст. 1794.

Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-ХІІ. (1992). *Відомості Верховної Ради України*. № 15. Ст. 190.

Про стан забезпечення житлом та іншими гарантіями соціального захисту військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб. (2006). URL: https://static.rada.gov.ua/zakon/sk14/par_sl/sl080206.htm [дата зверн.: 16.12.2025].

Про схвалення Концепції забезпечення житлом військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей : Розпорядження Кабінету Міністрів України (проект) від 05.04.2024 № 220/4758. (2024). URL: <https://tinyurl.com/bdftw6mf> [дата зверн.: 17.12.2025].

Рощина, В. (2018). За два роки Міноборони збудувало для військових один будинок на 70 квартир. URL: <https://tinyurl.com/dazcrkw> [дата зверн.: 17.12.2025].

Рудковський, Д. (1992). Как развязывается узел жилищной проблемы?: интервью с начальником капитального строительства и расквартирования войск Министерства обороны Украины генерал-лейтенантом Д. Рудковским. *Народна армія*. № 116 (169), с. 1–2.

Скрипник, С. В., Сапіга, Р. І. & Задерієнко, С. І. (2011). Аналіз забезпечення житлом військовослужбовців Збройних Сил України: історія та сьогодення. URL: <https://tinyurl.com/vhrju9d8> [дата зверн.: 18.12.2025].

Тишук, Є. (1997). Потрібні не тільки кошти, а й бажання будувати. *Народна армія*. № 36 (1245), с. 5.

Чимишенко, С. М. (2012). Вирішення проблемних аспектів бюджетного фінансування житлового забезпечення військовослужбовців. *Науковий вісник ЧДІЕУ. Серія 1. Економіка: збірник наукових праць*. № 4 (16), с. 208–212.

Чимишенко, С. М. (2013). Диверсифікація джерел житлового забезпечення військовослужбовців. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. Вип. 148, с. 64–67.

Чубар, І. & Подрушняк, В. (2012). Правове регулювання житлового забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей. *Юридична наука*. № 12, с. 120–127.

Шишлюк, М. О. (2011). Проблеми правового регулювання житлового забезпечення військовослужбовців. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 57, с. 239–244.

REFERENCES

- Avtushenko, I. (2014). Vyrishennia problemy zabezpechennia zhytloom viiskovosluzhbovtsiv Ukrainy (1991 – 1996 rr.). [Solving the housing problem of Ukrainian servicemen (1991 – 1996)]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: Istoriiia*. Vyp. 2, Ch. 3, s. 101–104. [in Ukrainian].
- Avtushenko, I. (2015). Zabezpechennia zhytloom viiskovosluzhbovtsiv Ukrainy ta chleniv yikh simei (1996 – 2011 rr.). [Provision of housing to Ukrainian servicemen and their families (1996 – 2011)]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*. Vyp. 45, s. 110–116. [in Ukrainian].
- Bila knyha – 2013. Zbroini Syly Ukrainy [White Book – 2013. Armed Forces of Ukraine]. (2014). K. : MOU, 74 s. [In Ukrainian].
- Bila knyha – 2014. Zbroini Syly Ukrainy [White Book – 2014. Armed Forces of Ukraine]. (2015). K. : MOU, 85 s. [in Ukrainian].
- Bila knyha – 2015. Zbroini Syly Ukrainy [White Book – 2015. Armed Forces of Ukraine]. (2016). K. : MOU, 105 s. [in Ukrainian].
- Bila knyha – 2016. Zbroini Syly Ukrainy [White Book – 2016. Armed Forces of Ukraine]. (2017). K.: MOU, 111 s. [in Ukrainian].
- Bila knyha – 2017. Zbroini Syly Ukrainy [White Book – 2017. Armed Forces of Ukraine]. (2018). K. : MOU, 152 s. [in Ukrainian].
- Bila knyha – 2018. Zbroini Syly Ukrainy [White Book – 2018. Armed Forces of Ukraine]. (2019). K. : MOU, 170 s. [in Ukrainian].
- Vertushkov, M.V. (1992). V voennom sovete KVO [In the KMD War Council]. *Narodnaia armia*. № 41 (94), s. 1. [in Russian].
- Voronchuk, V. & Voronkov, S. (2020). 377 mln hryven vytracheno torik na prydbannia zhytla dlia viiskovosluzhbovtsiv [377 million hryvnias were spent last year on housing for servicemen]. URL: <https://tinyurl.com/34pcf9w> [Accessed: 11.12.2025]. [in Ukrainian].
- Rishennia Hromadskoi rady pry Ministerstvi oborony Ukrainy vid 24 chervnia 2014 №1 [Decision of the Public Council under the Ministry of Defence of Ukraine dated June 24, 2014 No. 1]. (2014). URL: <https://tinyurl.com/2bdaxe92> [Accessed: 10.12.2025]. [in Ukrainian].
- Isaienko, D. (2007). Bez nalezhnoho finansuvannia mozhna buduvaty lyshe “povitriani zamky”: interviu z dyrektorom Departamentu budivnytstva Ministerstva oborony Ukrainy D. Isaienkom [Without adequate funding, only “air castles” can be built: interview with D. Isaienko, Director of the Construction Department of the Ministry of Defence of Ukraine]. *Viisko Ukrainy*. № 2, s. 14–16. [in Ukrainian].
- Kozhnu tretiu hryvniu pravookhorontsi vykorystaly z porushenniam biudzhethnoho zakonodavstva. (2025). [Every third hryvnia spent by law enforcement officers in violation of budget legislation]. URL: <https://tinyurl.com/3vekpwtq> [Accessed: 17.12.2025]. [in Ukrainian].
- Pro Kompleksnu prohramu zabezpechennia zhytloom viiskovosluzhbovtsiv, osib riadovoho i nachalnytskoho skladu, posadovykh osib mytnoi sluzhby, Ministerstva vnutrishnikh sprav ta chleniv yikh simei [About the Comprehensive Program for Providing Housing for Military Personnel, Private and Commanding Officers, Customs Service Officials, the Ministry of Internal Affairs, and Their Family Members]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 hrudnia 2010 r. № 1191. (2010). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. № 48, art. 2362. [in Ukrainian].
- Kuznetsova, N. (1991). *Pravove rehuliuвання zhytloвого budivnytstva* [Legal regulation of housing construction]. K. : T-vo «Znannia» Ukrainy, 32 s. [in Ukrainian].
- Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2018 rik [About the State Budget of Ukraine for 2018] : Zakon Ukrainy vid 7 hrudnia 2017 r. № 2246-VIII. (2017). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. № 2, art. 48. [in Ukrainian].
- Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2019 rik [About the State Budget of Ukraine for 2019] : Zakon Ukrainy vid 23 lystopada 2018 r. № 2629-VIII r. (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 50, art. 400. [in Ukrainian].
- Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik [About the State Budget of Ukraine for 2020] : Zakon Ukrainy vid 14 lystopada 2019 r. № 294-IX. (2019). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 5, art. 31. [in Ukrainian].
- Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2021 rik [About the State Budget of Ukraine for 2021] : Zakon Ukrainy vid 15 hrudnia 2020 r. № 1082-IX. (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 16, art. 144. [in Ukrainian].
- Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2022 rik [About the State Budget of Ukraine for 2022] : Zakon Ukrainy vid 2 hrudnia 2021 r. № 1928-IX. (2021). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 3, art. 12. [in Ukrainian].

Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2023 rik [About the State Budget of Ukraine for 2023] : Zakon Ukrainy vid 3 lystopada 2022 r. № 2710-IX. (2022). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 94, art. 5847. [in Ukrainian].

Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2024 rik [About the State Budget of Ukraine for 2024] : Zakon Ukrainy vid 9 lystopada 2023 r. № 3460-IX. (2023). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. №№ 97–100, art. 393. [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Instruktсии pro orhanizatsiiu zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy ta chleniv yikh simei zhylymy prymishchenniamy [On Approval of the Instruction on the Organization of Provision of Housing for Servicemen of the Armed Forces of Ukraine and Members of Their Families] : nakaz Ministra oborony Ukrainy vid 30.11.2011 r. № 737. (2012). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 8, art. 56. [in Ukrainian].

Pro Kompleksnu prohramu zabezpechennia zhytloom viiskovosluzhbovtziv, osib riadovoho i nachalnytskoho skladu orhaniv vnutrishnikh sprav, Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby, sluzhbovykh osib mytnykh orhaniv ta chleniv yikh simei [On the Comprehensive Program for Providing Housing for Servicemen, Ranks and Commanders of the Internal Affairs, State Criminal Executive Service, Customs Officers and Members of Their Families] : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.11.1999. № 2166. (1999). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 48, art. 2362. [in Ukrainian].

Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro opodatkuvannia prybutku pidprijemstv» [On Amendments to the Law of Ukraine “On Taxation of corporate Profits”]: Zakon Ukrainy vid 22 travnia 1997 r. № 283. (1997). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 27, art. 181. [in Ukrainian].

Pro rozmir i poriadok vyplaty hroshovoi kompensatsii viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl, Natsionalnoi hvardii, Sluzhby bezpeky, rozvidualnykh orhaniv, Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby, Derzhavnoi sluzhby spetsialnogo zviazku ta zakhystu informatsii, Derzhavnoi spetsialnoi sluzhby transportu, Upravlinnia derzhavnoi okhorony ta viiskovosluzhbovtziv, vidriadzhenym do Ministerstva osvity i nauky, Derzhavnoho kosmichnoho ahentstva, za pidnaiom (naiom) nymy zhytlovykh prymishchen [Procedure for payment of monetary compensation to servicemen of the Armed Forces, the National Guard, the Security Service, intelligence agencies, the State Border Guard Service, the State Service for Special Communications and Information Protection, the State Special Transport Service, the State Protection Department and servicemen seconded to the Ministry of Education and Science and the State Space Agency for renting (leasing) residential premises]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.06.2013. № 450. (2013). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. № 50, art. 1794. [in Ukrainian].

Pro socialnyi i pravovy zakhyst viiskovosluzhbovtziv i chleniv yikh simey [On Social and Legal Protection of Servicemen and their Families Members] : Zakon Ukrainy vid 20 hrudnia 1991 r. № 2011-XII. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 15, art. 190. [in Ukrainian].

Pro stan zabezpechennia zhytloom ta inshymy harantiiamy sotsialnogo zakhystu viiskovosluzhbovtziv, osib nachalnytskoho i riadovoho skladu orhaniv vnutrishnikh sprav ta deiakykh inshykh osib. (2006). [On the Status of Provision of Housing and Other Guarantees of Social Protection to Servicemen, Commanders and Rank-and-File Personnel of Internal Affairs Bodies and Certain Other Persons]. URL: https://static.rada.gov.ua/zakon/skl4/par_sl/sl080206.htm [Accessed: 16.12.2025]. [in Ukrainian].

Pro skhvalennia Kontseptsii zabezpechennia zhytloom viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy ta chleniv yikh simei [On Approval of the Concept of Provision of Housing for Servicemen of the Armed Forces of Ukraine and Members of Their Families] : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.04.2024 № 220/4758. (2024). URL: <https://tinyurl.com/bdftw6mf> [Accessed: 17.12.2025]. [in Ukrainian].

Roshchyna, V. (2018). Za dva roky Minoborony zbudovalo dlia viiskovykh odyn budynok na 70 kvartyr [In two years, the Ministry of Defense has built one house with 70 apartments for the servicemen]. URL: <https://tinyurl.com/dazerkrw> [Accessed: 17.12.2025]. [in Ukrainian].

Rudkovskij, D. (1992). Kak razvjazyvaetsja uzal zhilishhnoj problemy?: intervju s nachalnikom kapitalnogo stroitelstva i raskvartirovanija vojsk Ministerstva oborony Ukrainy general-lejtenantom D. Rudkovskim [How is the housing problem being solved?: An interview with Lieutenant General D. Rudkovsky, Head of Capital Construction and Quartering of Troops at the Ministry of Defence of Ukraine]. *Narodna armia*. № 116(169), s. 1–2. [in Russian].

Skrypnyk, S. V., Sapiha, R. I. & Zaderiienko, S. I. (2011). Analiz zabezpechennia zhytloom viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy: istoriia ta sohodennia [Analysis of Housing Provision for servicemen of the Armed Forces of Ukraine: History and Present]. URL: <https://tinyurl.com/vhrju9d8> [Accessed: 18.12.2025]. [in Ukrainian].

Tyshchuk, Ye. (1997). Potribni ne tilky koshty, a y bazhannia buduvaty [We need not only funds, but also the desire to build]. *Narodna armia*. № 36 (1245), s. 5. [in Ukrainian].

Chimysenko, S. M. (2012). Vyrishennia problemnykh aspektiv biudzhetnoho finansuvannia zhytlovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv [Solving problematic aspects of budget financing of housing for military personnel]. *Naukovyi visnyk ChDIEU. Serii 1, Ekonomika*. № 4 (16), s. 208–212. [in Ukrainian].

Chimysenko, S. M. (2013). Dyversyfikatsiia dzherel zhytlovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv [Diversification of sources of housing for military personnel]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii Ekonomika*. Vyp. 148, s. 64–67. [in Ukrainian].

Chubar, I. & Podrushniak, V. (2012). Pravove rehuliuвання zhytlovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei [Legal regulation of housing provision to the military personnel and their families]. *Yurydychna nauka*, № 12, s. 120–127. [in Ukrainian].

Shyshliuk, M. O. (2011). Problemy pravovoho rehuliuвання zhytlovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv [Problems of legal regulation of housing provision for servicemen]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. Vyp. 57, s. 239–244. [in Ukrainian].

Iryna AVTUSHENKO

*Doctor of Historical Sciences, Professor
National Transport University (Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3987-4034>*

Oleksandr AVTUSHENKO

*PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0910-7552>*

MECHANISMS OF PROVIDING HOUSING FOR SERVICEMEN OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE UNDER CONTEMPORARY CHALLENGES (1991–2024)

The purpose of this article is to conduct a comprehensive study and analysis of the effectiveness of mechanisms for providing housing to servicemen of the Armed Forces of Ukraine and their families in independent Ukraine. The scientific novelty of the study lies in the fact that, for the first time, the issue of housing provision for servicemen of the Armed Forces of Ukraine is examined in historical retrospect, including an analysis of the legal and regulatory framework as well as the practical mechanisms for implementing state housing policy for military personnel from 1991 to the present.

It has been established that, despite the legislative guarantee of the right to housing, the mechanisms for its implementation have proven largely ineffective, and relevant housing programs have been systematically underfunded. Particular attention is given to the implementation of state programs, such as the Comprehensive Programme for Providing Housing to Servicemen (1999–2005), its partial implementation, and the resulting consequences. Special emphasis is placed on the period from 2014 to 2024, during which the problem was exacerbated by the increase in personnel numbers in the Armed Forces of Ukraine and the reduction in housing procurement funding due to the full-scale war.

It has been established that the absence of a unified state housing strategy prior to 2014 contributed to the growth of the housing waiting list, increased social tension among servicemen, and a decline in the prestige of military service, which in turn negatively affected the combat readiness of the Armed Forces. Following the onset of Russia's full-scale invasion of Ukraine, state funding for housing construction was significantly reduced. It is demonstrated that a cumulative housing system, which could serve as an effective alternative mechanism, has still not been implemented.

Keywords: *housing construction financing, monetary compensation, housing registration, housing provision, servicemen, Armed Forces of Ukraine.*

Стаття надійшла 26.01.2026

Стаття прийнята до друку 01.02.2026